

ЛІНГВІСТИЧНЕ ЕСЕ ЯК ФОРМА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ФІЛОЛОГІЧНІЙ ШКОЛІ

Крижанівська Ольга Іванівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української
філології та журналістики Центральноукраїнського
державного університету імені Володимира Винниченка

Кропивницький, Україна

olga_kryzhanivska@ukr.net

Українська вища школа перебуває в активному пошукові нових форм роботи, які б активізували творчу самостійну діяльність здобувача освіти. Не секрет, що реферування й конспектування не завжди приваблюють студента, а тому він часто вдається до найпростішого списування й переписування. При теперішніх технічних можливостях доступними стали реферати практично на всі теми, а конспектування можна замінити роздруківкою потрібного джерела. Разом з тим, осмислення напрацьованого матеріалу є необхідним елементом формування фахової зрілості, а усвідомлення тяглості наукових пошуків може послужити поштовхом до самостійних шукань в обраній царині досліджень.

Викладачі вдаються до різних форм перевірки знань, залучаючи комп'ютерні можливості, урізноманітнюючи традиційні багаторівневі комплексні контрольні роботи, намагаючись добитися самостійності у виконанні завдань. Університетський рух за доброчесність стає природною частиною освітнього простору, але він ще не став невід'ємною складовою культури взаємин у парадигмі відносин «студент - викладач». Саме тому, на наш погляд, варто повернути в навчальну діяльність роботи у вигляді роздуму над поставленою проблемою. До таких відносимо есе - прозовий твір, у якому автор висловлює власні міркування з приводу непростого, інколи суперечливого питання актуальної проблеми. І тут виявляємо, що есе, як жанр

студентської роботи, не має виписаних методичних правил для багатьох навчальних дисциплін. Серед них і вишівський курс «Історична граматики української мови». **Мета** нашої розвідки – продемонструвати напрацьовані результати роботи такого типу якраз в розрізі історичних мовних дисциплін.

Історична граматики належить до теоретично складних для осмислення студентами навчальних дисциплін, оскільки оперує термінами й поняттями, які охоплюють і найдавніші мовні явища та процеси (наприклад, квантитативне вирівнювання, монофтонгізація дифтонгів, палаталізації), і відносно нові (соціолінгвістична класифікація, лінгвоцид). І про одні, і про другі вони не говорили в школі, а значить, не виробили й навичок говоріння/письма про них. На наш погляд, есе і є тим жанром, який уможливить вироблення фахової мовної компетентності майбутнього вчителя-україніста, адже в ньому створюється ефект хоч і професійної розмови, але направленої на легке спілкування з читачем. У ньому поєднується інформування про мовне явище й роздум про нього, намагання пояснити чи хоча б загострити увагу на актуальному.

Лінгвістичне есе – це твір на актуальні мовознавчі теми, які потребують свого узагальнення, дослідження чи привернення уваги. Найкраще мовний матеріал аналізувати в текстах. Саме тому наші студенти працюють з мінітекстами, які мають архаїчні чи рідковживані форми. Якраз знайти такий елемент і є першим кроком перед написанням есею. Наприклад, у реченні з української народної пісні

Ой зелений дубе на яр похилився,

Молодий козаче сидить зажурився

такими архаїчними формами є іменники в кличному відмінку ДУБЕ та КОЗАЧЕ в синтаксичній позиції підмета.

Безперечно, щоб написати роздум про історію таких давніх конструкцій, треба простудіювати літературу з історичної морфології (кличний відмінок іменника) та історичного синтаксису (підмет в різні періоди становлення української мови). А вже після цього можна вдатися до написання власного роздуму про

появу підметів-кличних відмінків у цій пісні і причини їхнього збереження до сьогодні.

Структура есе передбачає дотримання певних структурних вимог. По-перше, у Вступі передбачено висунення певної тези, актуалізується її важливість. При цьому можна вдаватися до цитування, посилання на відомі дослідження. У вступі до есе з історії мови у вступі можуть бути фрази на зразок:... Лексична система мови має багатовікову історію... ... Побут – це важлива складова життя людини, а тому й група слів на відображення господарських дій – досить об'ємна й строката...

В Основній частині висловлюються й доводяться аргументи. Великі тексти краще розбивати на частини підзаголовками, виділеними жирним шрифтом. Автор самостійно вирішує, скільки тез йому необхідно довести. Кількість же аргументів не повинна бути менше 2-3. Велика кількість перевантажує дослідження, а менша виглядає несерйозно для наукової роботи. Зразок: Склад прізвищ українців історично змінний, тому на кожному хронологічному зрізі їхня система суттєво відрізняється... Пов'язуємо це з тим, що в основі українських прізвищ... Аргументи обґрунтовуються:

1. Науковим досвідом, який відбито в монографіях, статтях з проблеми.
2. Явищами, які кожен може спостерігати.
3. Фактами, переданими без спотворення, маніпуляцій.
4. Цитатами відомих учених, політиків, письменників, творчих діячів.
5. Історичними подіями, які доповнює аналіз їх суті, причин, наслідків.

Всі докази ведуть читача до доведенню або спростування гіпотези. Тому важливо побудувати структуру есе в правильному логічному порядку. Висновок - це своєрідний короткий підсумок, де останній абзац присвячено тому, яким чином ми довели висловлене раніше припущення.

Закінчуємо есе списком літератури, в якому джерела подаються по мірі їх появи або ж в алфавітному порядку. Структура есе з історичної лексикології

передбачає оформлення додатків. Це список прокоментованих слів з вказівкою часу фіксації. Сюди виносяться матеріали, які допомагають краще зрозуміти суть викладених доказів.

Таким чином, есе змушує студента самостійно дібрати аналізований матеріал, осмислити його історію, висловити власну думку.

ЛІТЕРАТУРА

Балаклицький М.А. Есе як художньо-публіцистичний жанр: методичні рекомендації для студентів зі спеціальності «Журналістика». Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. 74 с.